

MIKOR SZÜLETETT JÉZUS?

Ponori Thewrewk Aurél

ÖSSZEFOGLALÁS

A természettudományok területén szokatlan kérdésre a bibliai és történeti tudományokon kívül a csillagászat és a csillagászati kronológia adhat feleletet. A másfél évezrede megállapított, de téves évszám lett naptárunk kiinduló pontja. Az azóta végzett kutatások eredményeként már sok egyéb válasz született. A múlt század 90-es éveiben két mű jelent meg a témáról, amelyeket két magyar csillagász írt. Mindkettő i. e. 7-re tette Jézus születési évét. A szerző ennek az időpontnak történeti és csillagászati érveit és bizonyítékait tárta fel a 2011. október 14-i előadásában.

SUMMARY

The answer to this in natural sciences unusual question can be given – apart of biblical and historical sciences – by astronomy and astronomical chronology. The on-and-half thousand years ago erroneously fixed date became the starting-point of our calendar. Since that accomplished researches led to numerous other results. In the nineties of the past century two works appeared dealing with this theme from Hungarian astronomers. Both of them fixed the birth of Jesus at the year 7 B. C. The author revealed the historical and astronomical evidences and arguments for that date in his lecture on the 14. October 2011.

1. BEVEZETÉS

Ritkán kerül a Simonyi Károly Tudományos Emleküléseken tartott előadások közé látszólag nem a fizika vagy más természettudományok körébe tartozó téma. Ám ha elővesszük „A fizika kultúrtörténete” c. könyvet, az oldalak szélén pirossal szedve ott látjuk és olvashatjuk a tárgyalás alatti fizikai felfedezésnek a kultúra kimondottan humán oldalára tartozó vonatkozásait, következményeit. Megállapíthatjuk tehát, hogy a most itt tárgyalandó téma jól illeszkedik nagy elődünk és konferenciánk névadója tárgyalási módjához.

Jézus születési ideje a jelenlegi naptárunk epochája. A kijelölés idején (6. sz.) azonban nem sejtették, hogy sem az év, sem a december 25-e nem felel meg egy ilyen, több ezer évre választott idősor kezdetének. A címben felvetett

kérdés megválaszolását a bibliakritika, a történelem, a régészet, vagy a görög, latin, héber, arámi, szír, akkád stb. nyelven írt forrásmunkák, továbbá a csillagászat és a csillagászati kronológia területén azóta végzett tudományos kutatásokról várhatjuk.

2. BIBLIAI FORRÁSOK

Első forrásként az újszövetségi Biblia ún. evangéliumai szolgálnak. Ezek Jézus tanításaival, és részben életével foglalkoznak. A négy evangélium közül azonban csak kettőben, a Máté- és a Lukács-félében találunk utalásokat Jézus születésének egyes körülményeire. Meg kell jegyeznünk, hogy ezek szerzői nem voltak szemtanúk, és az események után sok évtizeddel írták le, amit hallottak, vagy amelyeket azóta már elvesztett forrásmunkákban olvashattak. Lukács evangélista orvos volt, aki tudományos alapos-sággal igyekezett rögzíteni a Jézus születésekor és utána történt események időrendjét, az uralkodók, helytartók és főpapok működési éveikhez viszonyítva. Így Keresztelő János fellépésének idejére ezt írta [2]:

„Tibérius császár uralkodásának tizenötödik évében, amikor Júdea helytartója Poncius Pilátus volt, Galilea negyedes fejedelme Heródes, Iturea és Trakhónitisz tartományának negyedes fejedelme Heródes testvére, Fülöp, Abiléné negyedes fejedelme pedig Lüszániász volt, Annás és Kajafás főpapok idején...”

(Lk 3,1-3)

János keresztelte Jézust, aki

„mintegy harminc esztendő volt, amikor elkezdte működését.”

(Lk 3,23)

Jézus születési ideje ezekből az adatokból csak sokévnvi bizonytalansággal állapítható meg.

Számunkra jóval biztatóbb adatot találunk az alábbi Lukács-írásban [2]:

„Történt pedig azokban a napokban, hogy Augustus császár rendeletet adott ki: írják össze az egész földet. Ez az első összeírás akkor történt, amikor Cirénius volt a helytartó.”

(Lk 2,1-2)

Rómában Augustus legelőször i. e. 28-ban rendelt el vagyonösszeírást. Lukács evangélista szerint az „első” census nyilván akkor volt, amikor már Judea is a Római Birodalom része lett, és jelen volt ott a korában neves diplomata, Quirinius („Cirénius”) is. Ez a vagyonösszeírás i. e. 8 őszén kezdődött, és hivatalosan i. e. 7 őszéig tartott.

Az újszülött Jézus látogatóiról így számol be Lukács [2]:

„Pásztorok tanyáztak azon a vidéken a szabad ég alatt, és örködték éjszaka a nyájuk mellett. És az Úr angyala megjelent nekik, körülragyogta őket az Úr dicsősége, és nagy félelem vett erőt rajtuk. Az angyal pedig ezt mondta nekik: 'Ne féljete, mert íme hirdetek nektek nagy örömet, amely az egész nép öröme lesz. Üdvözítő született ma nektek, aki az Úr Krisztus, a Dávid városában. A jel pedig ez lesz számotokra: találtok egy kisgyermeket, aki bepólyálva fekszik a jászolban...' Elmentek tehát sietve, és megtalálták Máriát, Józsefet és a jászolban fekvő kisgyermeket. Amikor meglátták, és elmondták azt az üzenetet, amelyet erről a kisgyermekről kaptak, mindenki, aki hallotta, elcsodálkozott azon, amit a pásztorok mondtak nekik. Mária pedig mindezeket a dolgokat megőrizte, és forgatta szívében..."

(Lk 2,8-12,16-18)

A Máté-féle evangélium beszámolója a későbbi, különös idegenek látogatásáról témánk szempontjából alapvető fontosságú [2]:

„Amikor Jézus megszületett a júdeai Betlehemben, Heródes király idejében, íme bölcsek érkeztek napkeletről Jeruzsálembe, és ezt kérdezték: 'Hol van a zsidók királya, aki most született? Mert láttuk az ő csillagát, amikor feltűnt, és eljöttünk, hogy imádjuk őt.' Amikor ezt Heródes király meghallotta, nyugtalanság fogta el, és vele együtt egész Jeruzsálemet. Összehívatta a nép valamennyi főpapját és írástudóját, és megkérdezte tőlük, hol kell megszületnie a Krisztusnak. Azok pedig ezt mondták neki: 'A júdeai Betlehemben, mert így írta meg a próféta...' Ekkor Heródes titokban hívatta a bölcseket, pontosan megkérdezte tőlük a csillag feltűnésének idejét, majd elküldte őket Betlehembe, és ezt mondta: 'Menjete el, szerezteket pontos értesüléseket a gyermekről, mihelyt pedig megtaláljátok, adjátok tudtomra, hogy én is elmenjek, és imádjam őt.' Miután meghallgatták a királyt, elindultak, és íme a csillag, amelyet láttak feltűnésekor, előttük ment, amíg meg nem érkeztek, és akkor megállt a fölött a hely fölött, ahol a gyermek volt. Amikor meglátták a csillagot, igen nagy volt az örömük. Bementek a házba, meglátták a gyermeket anyjával, Máriával, és leborulva imádták őt. Kinyitották kincsesládáikat, és ajándékokat adtak neki: aranyat, tömjént és mirhát. Mivel azonban kijelentést kaptak álomban, hogy ne menjenek vissza Heródeshez, más úton tértek vissza hazájukba.”

(Mt 2,1-12)

3. EGYÉB FORRÁSOK

A Máté-féle szövegben az első, figyelemre méltó, tárgyunk szempontjából fontos személy Heródes. Az evangélium szerint Jézus születése idején ő volt Judea királya. Uralkodásának i. e. 4-ben bekövetkezett halála vetett véget. Ezt a biztos évszámot a csillagászati kronológia megerősítette. Josephus Flavius (i. sz. 37-100, eredeti nevén Joszéf ben Mattitjáhu) zsidó származású történetíró és hadvezér szerint ugyanis Heródes élete vége felé lázadás tört ki Jeruzsálemben, mert az uralkodó a Szentély kapuja fölé egy nagy, aranyozott római sást erősített. Két zsidó főpap letaszította a templom faláról ezt a

gyűlölt római jelképet. Heródes elfogatta és kivégeztette a tetteseket. J. Flavius szerint ezen az éjszakán holdfogyatkozás volt.

A történészek tudták, hogy a súlyos beteg Heródes az i. e. 4. körül a zsidó húsvét előtt halt meg. Csak két holdfogyatkozás jöhetett számításba: az i. e. 5. szeptember 15/16-i, és az i. e. 4. március 13-i. A történészek általában ez utóbbit tekintik az említett fogyatkozásnak. Szerintem azonban ez a 37%-os, éjjel 3/4 2 és 4 óra közt látható *részleges* holdfogyatkozás és a zsidó húsvét közötti idő *túl kevés* lett volna a Heródes halálát követő, leírt eseményekre. Az említett forrongás után ui. Heródes egészsége tovább romlott. Ezért gyógykezelésre elvitette magát a Holt-tenger melletti Kallirhoé fürdőihez, de ez sem javított egészségén, sőt egy forró olajjal teli kádban csaknem életét vesztette. Jeruzsálemben visszatérve közeli végét érezte, és meghagyta családjának, hogy gyűjtsék össze a zsidó törzsvezetők 15 000 tagját a kocsiversenyek cirkuszában, és halála után nyilazzák le valamennyit, hogy az ő halálakor minden zsidó család is gyászoljon. Állapota egyre súlyosbodott, egy ízben már halálhírért is keltették. Legidősebb fia, Antipater akkor börtönben volt, és meghallva a halálhírt, összebeszélte őreivel kiszabadulása érdekében. Amint erről apja tudomást szerzett, kivégeztette őt is – két fia és felesége korábban már áldozatul esett hatalomföltésének. Megváltoztatta végrendeletét, és i. e. 4. április 3-án meghalt. Testét nagy ünnepélyességgel a csonkakúp alakú hegyen épített Heródiumba szállították. A temetési szertartás hét napig tartott. Az utód, Archelaosz néhány politikai és katonai rendeletet hozott. Csak ez után, április 11-én kezdődött a zsidó húsvét. Mindezeket megfontolva valószínűbbnek látszik az előző év szeptember 15/16-i, 100%-os, tehát teljes holdfogyatkozás.

De bármelyik holdfogyatkozásról is írt J. Flavius, témánk szempontjából közömbös, hiszen a lényeg csak az, hogy Jézus i. e. 4 *előtt* született. És minthogy a Bibliában is említett census i. e. 8-ban kezdődött, Jézus születési idejét bizonyosan i. e. 8 és i. e. 4 közé kell tennünk.

Egy további időmeghatározás a 6. században élt római apát, ókeresztényíró, jogász és történész, Dionysius Exiguus nevéhez fűződik. Az ő idejében már nem Róma alapításától, hanem Diocletianus császár trónra lépése idejétől (i. sz. 284) számolták az éveket. A magát kicsinek, Exiguus-nak nevező apát azt a feladatot kapta, hogy négy 19 éves Meton-ciklus – tehát 76 év – tartamára számítsa ki előre a keresztény húsvé-

tok dátumait. Legelőször azt ajánlotta, hogy a keresztényüldöző, zsarnoknak tekintett Diocletianus trónra lépési éve helyett a kereszténységhez méltóbb epochát kellene választani és használni az évek számolására. A legméltóbbnak Jézus születési idejét tekintette. Az evangéliumokon kívül legfontosabb forrásként a 2-3. század fordulóján élt Kelemen egyházatya munkáját vette alapul, aki Lukács evangélista adatait fogadta el, tehát hogy Tiberius császár uralkodásának 15. évében Jézus (mintegy) 30 esztendő volt. Ennek alapján kapta Jézus születésére Augustus császár 28. urakodási évét.

Az apát azonban tévedett néhány évet. Augustust ugyanis hatalomra lépésekor még Octavianusnak nevezték, és csak négy év múlva kapta az Augustus nevet. E négy év hibához egy ötödik is adódott Dionysius számításában: a római számsorban ugyanis nem szerepelt a 0, így a Kr. e.-i 1 és a Kr. u.-i 1 között nem szerepelt a 0-ik év, mert *szomszédosnak* vették őket (kettő helyett csak egy év van köztük). Dionysiusnál tehát már öt év hiba adódott; az általa Jézus születésére kijelölt időt *5 évvel hátrább* kell helyezni. Jézus tehát i. e. 8 és i. e. 5 között született.

4. A BETLEHEMI CSILLAG

Máté szerint ebben az időben egy égi jelenség, a „Betlehemi csillag” tűnt fel az égen. A csillagászat feladata tehát ennek a jelenségnek feltárása és idejének lerögzítése.

A bibliamagyarázók egy része nem tartja valószínűnek Máté csillag-leírását, és azt a mítoszok világába sorolja. Ilyen jellege szerintük már az ún. Bálám-féle jövendölésből is következik [2]:

„Csillag jön fel Jákóbból,
királyi pálca támad Izráelből.”

(4Móz 24,17)

Más fordításban [3]:

„Csillag tűnik fel Jákob (törzséből),
jogar sarjad Izraelből.”

(Szám 24,17)

Természetes, hogy egy mítikus, nem létező égi testtel kapcsolatban a csillagászatnak nincs

semmi keresnivalója. Ha azonban valóságos égi jelenségről van szó, sorompóba kell állnia.

A „betlehem-i csillag” néhány tulajdonságát már a Máté-evangéliumból össze lehet állítani:

- (1) nem volt feltűnő,
- (2) hosszabb ideig látszott vagy időszakos volt,
- (3) keleten kelt, majd dél felé látszott,
- (4) a bölcsek számára határozott jelentést hordozott.

Az (1) jellemzőt erősíti az, hogy Jeruzsálemben nem látták. Ennek viszont ellentmond pl. a 2. sz.-ban élt Ignác antiochiai püspök, aki szerint „egy csillag ragyogott fel az égen, fényesebben, mint minden csillag, a fénye leírhatatlan volt.” Ugyanígy az apokrif Jakab-protóevangélium szerint a bölcsek azt mondták Heródesnek: „Hatalmas, nagy csillagot láttunk a többi csillag között ragyogni, amely elsötétítette őket... Így ismertük fel, hogy király született Izrael számára...”

Itt jegyezhetjük meg, hogy a rövid láthatósági ideje miatt minden meteorikus jelenség – pl. tűzgömb – kizárható a kérdéses égi jelenségek köréből. Ugyanez vonatkozik az okkultációkra (egy égitestnek a Hold általi elfedésére) is.

A (2) jellemzésre a bölcsek adtak bizonyítékot, hiszen távoli, keleti hazájukban látták, és hosszú vándorútjuk után is megfigyelték.

A (3) jellemző tulajdonságot bibliai, nyelvészeti és csillagászati érvekkel támaszthatjuk alá. A „csillag” keleten kelt, a bölcsek Jeruzsálemből Betlehembe dél felé haladtak, és a csillag „elöt-tük ment”.

A Máténál olvasható kitétel [2]: (láttuk az ő csillagát, amint) *feltűnt*, a ránk maradt görög szöveg szerint *en té anatólé*. Ezt a régebbi fordítások napkeleten-nek adták vissza. Például [3]:

„Láttuk csillagát napkeleten...”

(Mt 2,2)

Ez értelmezhető égtáj-iránynak, vagy relatív földrajzi vidéknek is. A görög szavak viszont egy csillagászati szakkifejezésnek felelnek meg, amelyet egy égitest – elsősorban bolygó – napnyugta idején első ízben látható kelésére alkalmaztak. (A napkeltekor első láthatóságra az ismert heliakus kelés használatos a csillagászatban).

A hatalomféltő Heródes nyilván erre az égitestkelés idejére tette vetélytársa születését. Ezért tudakolta meg ezt a bölcsektől, akiknek a választásában a Máté-evangélium nem közli.

A (4) jellemző adat jól ismert a Bibliából: Megszületett a zsidók királya. De hogyan olvasták ki ezt a bölcsek az égi jelenségből? Tehát meg kell állapítani, hogy mi volt az, és mikor látszott.

Vegyük sorra a számba vehető lehetőségeket.

5. ÜSTÖKÖS

Giotto di Bondone – akkor már neves – festőnek 1301-ben egy páduai gazdag kereskedő, Enrico Scrovegni megbízást adott házi kápolnája falainak kifestésére. Giotto 1303 végén vagy 1304 elején alkotta meg „A háromkirályok imádása” c. művét (1. ábra). Ezen egy meglepően reális *üstökös* ábrázolás látható a betlehem-i jelenet fölött. Minthogy 1301-ben a Halley-üstökös nap-és földközelpontban járt, tehát fényes lévén igen jól volt látható. Joggal feltételezhető, hogy Giotto emlékezetből ezt a híres égitestet örökítette meg freskóján.

Ha viszont egy üstökös Jézus születése korában fényesen ragyogott az égen a bölcsek hazájában és Jeruzsálemben, akkor bizonyára megfigyelték a távol-keleti országokban észlelő csillagászok is. Azonban csupán egyetlen, kétes említés maradt ránk Kínából egy i. e. 5-ben látszó halvány jelenségről, amelyről a leírás alapján az sem állapítható meg, hogy állócsillag vagy üstökös lehetett.

Egyébként az üstökösökről tudnunk kell, hogy mindenhol és mindenkor baljós jelleget tulajdonítottak nekik, nyilván valamilyen szűrő-vágó fegyverhez való hasonlításuk miatt (2. ábra). Király születését tehát nem jelenthette sem a bölcseknek, sem másoknak.

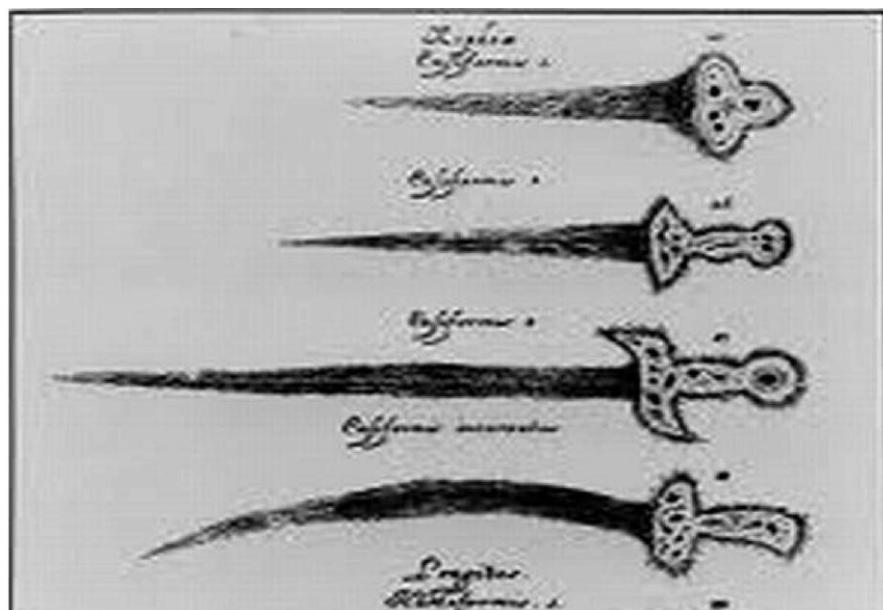
6. NÓVA, SZUPERNOVA

A hirtelen felvillanó, többé-kevésbé fényes, pontoszerű égi jelenségek tartoznak az égitestek nóva csoportjába. A nóvák hosszabb-rövidebb idő után, csökkentve fényüket lassan ismét a láthatatlanságba vesznek. A nóva jelenség kizárólag szoros kettős csillagok esetén jön létre, ahol az egyik csillag a másiktól a közelségből adódó, erős gravitáció hatására folyamatosan kap anyagot. Egy bizonyos tömeget elérve a felhízott társban másfajta atommagfizikai, fúziós folyamat indul meg, és az berobbantja a csillagot.

1. ábra

Giotto freskója (1303 körül) a Scrovegni-kápolna falán: A háromkirályok imádása

2. ábra

Régi üstökös-ábrázolások

Ennek külső gázrétege hirtelen kitágul, a csillag fénye az eredetinek több ezerszeresére is növekedhet. A táguló gázfelhőt – korongszerű alakja miatt, amilyenek a távcsövekben a bolygók látszanak – planetáris ködnek nevezik (**3. ábra**). Ha az eredeti csillag nem volt látható, hirtelen megjelenését egykor *új csillag* születésével magyarázták. Neve ezért lett „új”, vagyis *nova* (lat.). Egy ilyen csillag élete során többször is produkálhat nóa-kitörést.

A szupernóva jelenség más természetű. Egy nagy tömegű, idős csillag hirtelen haláláról van szó, olyan robbanásról, amely több ezerszer, sőt milliószor nagyobb fénykibocsátást produkál, mint egy közönséges nóa. A gravitáció hatására összeroskadó, nagy tömegű csillag belsejében – a roppant nagy hőmérséklet és nyomás hatására – minden lehetséges fúziós folyamat beindul, és szétveti a csillag legnagyobb részét. Minden vasnál nehezebb elem ilyen pokoli robbanás alkalmával születik. A szupernóvák maradványa jellegzetes, táguló felhők alakjában figyelhető meg (**4. ábra**).

Egy szupernóva jelenségről a modern csillagászat egyik megalapítója, Johannes Kepler is beszámolt, aki 1604 elején figyelte meg egy ilyen. Minthogy röviddel e jelenség előtt, 1603 végén ennek az égi helynek közelében egy érdekes Jupiter-Szturnusz együttállás volt látható, Kepler összefüggést vélte felfedezni a két jelenség között. Arra gondolt, hogy talán a betlehem-i csillag is ilyen, hirtelen felvillanó csillag volt, amelyet egy ezt megelőző bolygóegyüttállás váltott ki az égen. Visszaszámolta időben e két bolygó látszólagos találkozásait, együttállásait – csillagászati szakkifejezéssel konjunkcióit – az égen egészen Jézus vélt születési évéig, tehát akkori nézet szerint i. sz. 1-ig. Ám akkor nem talált ilyen bolygóegyüttállást. Tovább számolt, és meglepetésére i. e. 7-ben egy háromszoros – „legnagyobb” – Jupiter-Szturnusz együttállásra talált. Gondot okozott számára az, hogy ez a konjunkció távol esik Jézus akkor hitt születési évétől. Ám rövidesen megjelent egy lengyel csillagász, Laurentius Suslyga könyve, amelyben a szerző rámutatott Dionysius több évet kitevő számítási hibáira. A bolygóegyüttállás – és ezzel együtt a Kepler által feltételezett csillagfelvillanás – ideje tehát közel került Jézus – általa feltételezett – születési évéhez. Kepler több könyvet is kiadott (1606, 1613, 1614) Jézus születési idejéről, de sohasem gondolt arra, hogy a betlehem-i csillagot bolygóegyüttállással magyarázza.

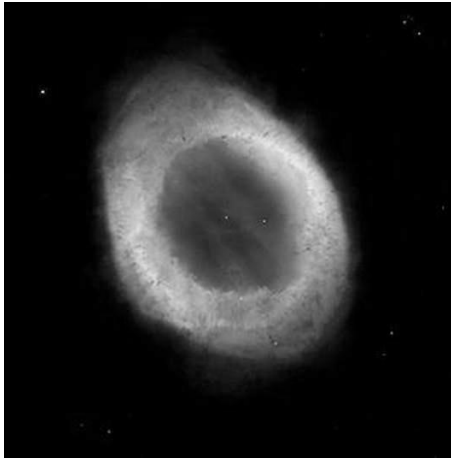
Szupernóva-robbanás különben i. e. 134 és i. sz. 173 között nem volt látható.

7. BOLYGÓEGYÜTTÁLLÁS

A Jupiter kereken 12, a Szturnusz pedig csaknem 30 év alatt kerüli meg a Napot. A keringési időkből következik, hogy e két bolygó kb. 19,8 évenként közel látszik egymáshoz az égen. Ezek a találkozások mindig más és más állatövi csillagképekben látszanak, de az ún. legnagyobb konjunkciójuk, amikor egy év alatt többször is egymás közelébe kerülnek, csak 860 évenként ismétlődik ugyanabban a csillagképben, például a Halakban. Minthogy a Halak a mezopotámiai, tehát a babiloni vagy szippari csillagász-papok számára fontos csillagkép volt (Marduk főistennek és bolygójának, a Jupiternek állatövi csillagzata, ún. „háza”), ezért már évtizedek, sőt évszázadok óta várták a legnagyobb együttállását a szintén isteni tiszteletben részesített Szturnusszal. Különös szerencsénkre több olyan mezopotámiai ékiratos csillagászati tábla maradt ránk, amely foglalkozik az i. e. 7-ben bekövetkezett nagy Jupiter-Szturnusz, sőt e bolygókhoz pár hónap után csatlakozó Mars együttállásával (**5. és 6. ábra**).

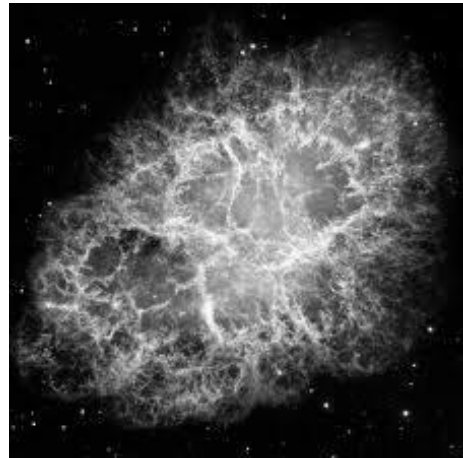
Mielőtt ezt az akkori csillagászati jelenséget megismernénk, sorra kell vennünk az azokban az időkben látható egyéb, feltűnő bolygóegyüttállásokat. I. e. 3. augusztus 12-én a két legfényesebb bolygó, a Vénusz és a Jupiter 12 ívperc, sőt i. e. 2. június 17-én csupán 3 ívperc közelségbe került egymáshoz. Ám mindkét feltűnő együttállás Heródes halála után következett be, ezért kiesik jelen megfontolásaink köréből.

Az i. e. 7-es bolygóegyüttállás érdekes és ritka voltát az adja, hogy egy fél éven belül három alkalommal is közel – kb. 1 fokos távolságra – került egymáshoz a Jupiter és a Szturnusz (**7. ábra**). Ennek oka a külső bolygók ún. szembenállási hurokképződése. A külső bolygók lassabban haladnak a Földnél, amely tehát lekörözi őket. A Nappal való szembenállás idején egy külső bolygó – pl. a Jupiter – az égen egy ideig *hátrálni látszik*, majd „megáll” és utána újra az eredeti mozgásirányban halad (**8. ábra**). Ha két külső bolygó – például a Jupiter és a Szturnusz – ilyenkor szemben áll a Nappal, többször is egymás látszó közelébe kerül (**9. ábra**). Ez történt i. e. 7 májusától decemberéig. A következő évben a Mars is látszólag közeledett ehhez a két együttálló bolygóhoz, de a hármas együttállás csak rövid ideig volt látható az esti szürkületben.

3. ábra

Egy planetáris kód: a Gyűrűs-kód a Lant csillagképben

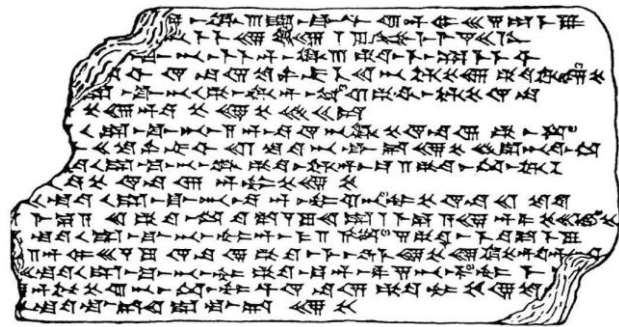
4. ábra

Az 1054-ben felvillant szupernóva maradványa: a Rák-kód a Bika csillagképben

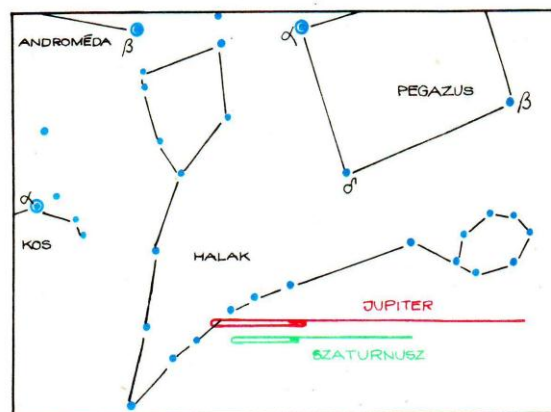
5. ábra

Szippari ékiratos tábla (i. e. 7 körül), amely többször említi a Jupiter-Szaturmusz együttállást

6. ábra

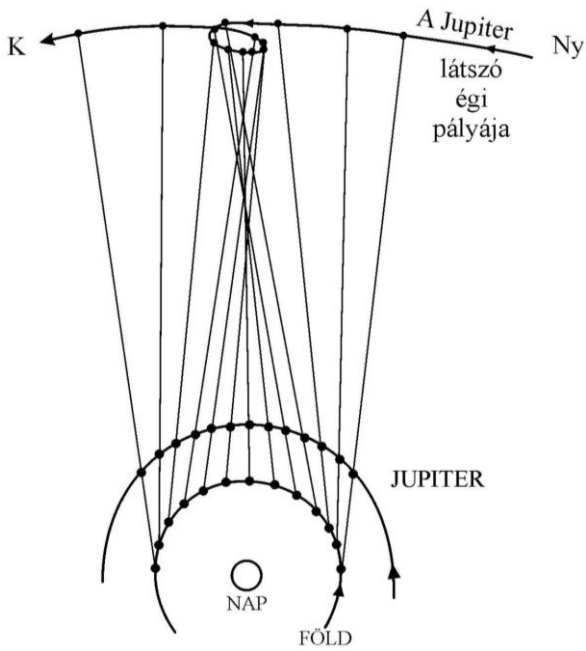
Ez a babiloni (átírt) ékiratos tábla is tudósít a Jupiter, Szaturmusz és Mars i. e. 7/6-i együttállásról

A Jupiter és a Szaturmusz látszó helyzete i. e. 7-ben a Halak csillagképben

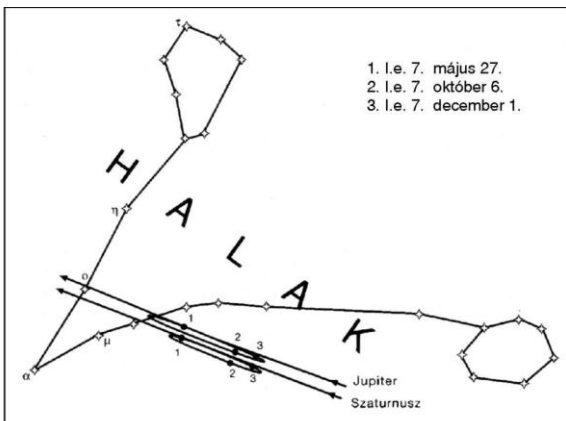
7. ábra

A Jupiter és a Szaturmusz útja a Halakban az i. e. 7-es együttállás idején

8. ábra

Hurokképződés a Jupiter égi pályáján a Nappal való szembenálláskor, a Földről nézve

9. ábra

A Jupiter és a Szaturnusz szembenállási hurokjá és háromszori közelsége i. e. 7-ben a Halak csillagképben

10. ábra

VI. Kelemen pápa sírjának domborműve (részlet)

11. ábra

A ravennai dóm (6. sz.) mozaikképe a napkeleti bölcsek alakjával

12. ábra

A bölcsek sivatagi útja Mezopotámiától Tadmoron és Damaskuszon át Jeruzsálemig

13. ábra

Bronzino (16. sz.) festménye: A pásztorok imádása

A Biblia csak egy csillagot említ, az együttálló bolygók száma viszont 2 vagy 3 volt. Lehetett-e több égitest „a” betlehemi csillag? Néhány régi dokumentum határozottan ezt látszik bizonyítani. A már említett – a Bodmer V. papiruszon olvasható – görög nyelvű, apokrif Jakabprotoevangéliumban a csillag szó többes számban áll, tehát *csillagokról* szól. VI. Kelemen pápa Rómában látható síremléke domborművén a bölcsek egyike *három* égitestre mutat (10. ábra).

Az egykori együttállásnak a bölcsek határozott jelentést tulajdonítottak. Ezért külön kell foglalkoznunk a különös látogatókkal; a *napkeleti bölcsekkel*.

8. A MÁGUSOK SZEREPE

Máté a napkeleti bölcseket *mágusoknak* (gör. *mágoi*) nevezte. Nyilván mezopotámiai Marduk-papokról van szó, akik csillagászok voltak, és akik a többször meghódított Babilónia valamelyik megmaradt romvárosában, Babilonban vagy Szipparban meglehetősen nyomorúságos körülmények között végezték évezredes csillagászati munkájukat. A látogatók számát – a 3. sz.-ban élt tudós egyházatya, Órigenész javaslatára – a háromféle ajándék alapján háromnak állapították meg. Addig azonban – pl. a római őskeresztény katakombák falára festett vagy vésett ábrázolásokon – 2-től 12-ig terjedő számúnak vették őket. A 6. sz.-ban épült ravennai Sant' Apollinare Nuovo dóm egyik mozaikképén még a nevük is olvasható: *Balthassar, Melchior* és *Caspar* (a magyar névhasználatban: Boldizsár, Menyhért és Gáspár). Nyilván kigondolt, valószínűleg héber, akkád és perzsa eredetű nevek ezek. A férfialakok öltözéke perzsa jellegű (11. ábra). A mozaik készítése idején jöhettek Európába perzsiai követek, akiket a korabeli művészek is láthattak és megfigyelhettek.

A csillagászat az ókorban elválaszthatatlan volt az asztrológiától. Az akkoriak szemében az égitestek és a csillagképek létező lények voltak, és különféle tulajdonságokkal és hatásokkal rendelkeztek. A Halak csillagkép például egyrészt a Mezopotámiától nyugatra fekvő tenger halász népeit és ezek hazáját jelentette, másrészt a születés csillagképe volt (az asztrológusok ma is annak tartják). A Jupiter – tehát a babilóniai főisten, Marduk – bolygója lehetett a bölcsek megfigyelői munkájának fő tárgya. Ez játszotta a főszerepet az együttállásban, és nyilván ennek a Naphoz viszonyított kelési idejét akarta megtudni Heródes. A Szaturnusz az asztrológia szerint a zsidók csillaga volt. Ha tehát a Jupiter és a Szaturnusz i. e. 7-ben a legnagyobb konjunkció-

ba kerülve néhány hónapon belül három ízben is találkozik a Halak csillagképben, csak azt jelenthette a csillagász-papoknak, hogy Judeában megszületett a zsidók királya. Azért vállalkoztak a legalább 6 hétig tartó, fárasztó, több mint 1000 km-es sivatagi útra, hogy meggyőződjenek az együttállás magyarázatának igazáról (12. ábra). Az is érthető, hogy más (pl. kínai, japán, koreai, görög stb.) kultúrkörökben miért nem fűztek a mezopotámiai bölcsekéhez hasonló értelmezést a ritka, de voltaképpen közönséges égi jelenséghez.

9. KONKLÚZIÓ

Jézus tehát az i. e. 7-ben látható Jupiter-Szaturnusz együttállás évében született. Hogy annak melyik hónapjában? Egy biztos csak: *nem decemberben*. Akkor, az ott is hideg téli időben, a 750 m feletti Betlehemben a Lukácsnál említett pásztorok nem őrizhették egész éjjel a nyáját (13. ábra). Erre csak tavasszal, ellés idején kerülhetett sor. A december 25-i dátumot az egyház – a napistenek születésnapjának a népből kiirthatatlan ünneplése miatt – csak a 4. sz.-ban rendelte el. Legendáik szerint napistenek mindig az akkor még december 25-ére eső téli napfordulókor születtek, amittől kezdve a nappalok hossza növekszik, vagyis győz a Nap a sötétség felett. A nép ezért ünnepelte akkor a napistenét, de az nem lehetett Jézus születésének napja.

A 4. sz.-ban élt Ambrosius milánói püspök mondta, hogy Krisztus eljövetele előtt tél volt, jött Krisztus, és nyár lett. A születés évszaka tehát *tavasz* volt. A legrégebbi keresztény hagyományok a születés napját április 19-ére tették, de sokan március 25-ét, április 29-ét vagy 30-át, május 29-ét vagy 30-át tartották Jézus születése igazi napjának. De ez a bizonytalanság semmiképpen nem érinti a címben felvetett kérdésünkre adható válasz lényegét.

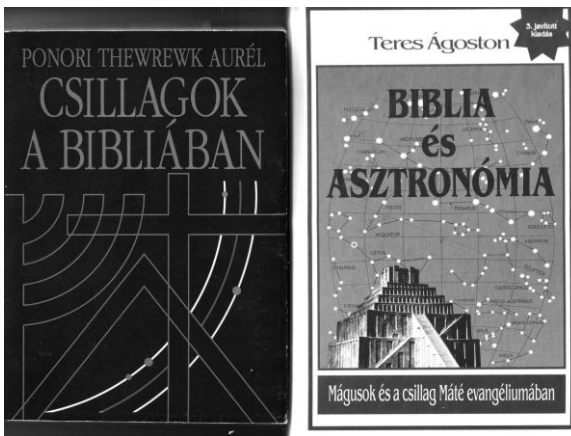
10. MAGYAR KUTATÁSOK

Végezetül legyen szabad említenem egy érdekes körülményt.

Összefoglaló munkák a Biblia csillagászati vonatkozásairól első ízben a 20. sz. elején jelentek meg. A neves csillagász-szerzők Giovanni Schiaparelli (1903) és E. Walter Maunder (1908) voltak. (Megjegyezhetjük, hogy Schiaparelli csak az Ótestamentummal foglalkozott, Maunder pedig mítosznak tekintette a Máté-féle csillagot).

Különös, hogy csaknem egy évszázadig nem jelent meg ilyen témájú összefoglaló mű csilla-

gász tollából. Pusztán véletlen, hogy csaknem egy időben, 1993 végén, majd 1994 elején került a nyilvánosság elé két könyv: a szerzőtől a *Csillagok a Bibliában* [17], Teres Ágostontól, a vatikáni (Castel Gandolfo-i) csillagászati obszervatórium magyar származású munkatársától a *Biblia és asztronómia* [20] (14. ábra). Jézus születését mindketten i. e. 7-re tettük. A már elhunyt jezsuita szerző egy magánlevélben ezt írta: „Talán jobb is, hogy egymástól függetlenül dolgoztunk, így senki sem foghatja ránk, hogy összebeszélünk.”

14. ábra

A szerző 1993-ban és Teres Ágoston (első kiadásban 1994-ben) megjelent könyvének címlapja

A 20. sz. elejétől mindmáig több könyv és tanulmány jelent meg a Biblia egyes csillagászati vonatkozásairól, különösen a betlehemi csillagról. Ezek közül ki kell emelni Konradin Ferrari ausztriai csillagász munkáit ([6], [7]), akinek az i. e. 7-tel kapcsolatos tudományos érveit mindketten elfogadtuk. A más időpontok mellett érvelőkkel szemben, továbbá a római és más bibliakutató teológusok mítosz-nézeteit nem elfogadva állítjuk, hogy a Máténál leírt jelenség a Jupiter és Szaturnusz együttállása volt, és **Jézus i. e. 7-ben született.**

Ez a tény azonban természetesen nem változtat hagyományos évszámolási, naptári rendszerünkön.

IRODALOM

- [1] Augustus Caesar: Res Gestae Divi Augusti. (Monumentum Ancyranum). Published and commented by P. A. Brunt and J. M. Moore. London, 1973
- [2] Biblia. (Ford. a Magyar Bibliatanács Ószövetségi és Újszövetségi Bibliafordító Szakbizottsága. Református Zsinati Iroda Szakosztálya. Budapest, 1990
- [3] Biblia. (Ószövetségi és Újszövetségi Szentírás.) Szent István Társulat. Budapest, 1979
- [4] Bickermann, E.J.: Chronology of the Ancient World. London, 1980
- [5] Daniel-Rops, Henri: Jézus és kora. I. köt. Ecclesia. Budapest, 1987
- [6] Ferrari d'Occhieppo, Konradin: Der Stern der Weisen. 2. Aufl. Verlag Herold. Wien, 1977
- [7] Ferrari d'Occhieppo, Konradin: Der Stern von Bethlehem. Stuttgart, 1991
- [8] Flavius, Josephus: A zsidók története. (Ford. Révay József). Európa Könyvkiadó. Budapest, 1980
- [9] Galilei, G.: Le Opere di Galileo Galilei I-XII. Ed. Nazionale. Firenze, 1966
- [10] Hughes, David.: The Star of Bethlehem Mystery. Walker and Co. New York, 1979
- [11] Kidger, Mark: A betlehemi csillag. (Ford. Békési József.) Gold Book Kft. Budapest, é. n.(2000)
- [12] Kroll, Gerhard: Jézus nyomában. (2. kiad.) Szent István Társulat. Budapest, 1985
- [13] Maunder, E. Walter: The Astronomy of the Bible. Seahy and Co. London, 1908
- [14] Meeus, Jean-Mucke, Hermann: Canon of Lunar Eclipses -2002 to +2526. Astronomisches Büro. Wien, 1983
- [15] Neugebauer, P.V.: Astronomische Chronologie. I. Band: Text. Walter de Gruyter and Co. Berlin, Leipzig, 1929
- [16] Neugebauer, P.V.: Astronomische Chronologie, II. Band: Tafeln. Walter de Gruyter and Co. Berlin, Leipzig, 1929
- [17] Ponor Thewrewk Aurél: Csillagok a Bibliában. Tertia Kiadó. Budapest, 1993
- [18] Ponor Thewrewk Aurél: A betlehemi csillag. TIT Planetárium. Budapest, é. n. (1981)
- [19] Seggewiss, Wilhelm: Die heilige drei Könige und ihr Stern. In: Sterne und Weltraum, 1/1992. S. 14-19.
- [20] Teres Ágoston: Biblia és asztronómia. 3. jav. kiadás. Springer Orvosi Kiadó. Budapest, 1999